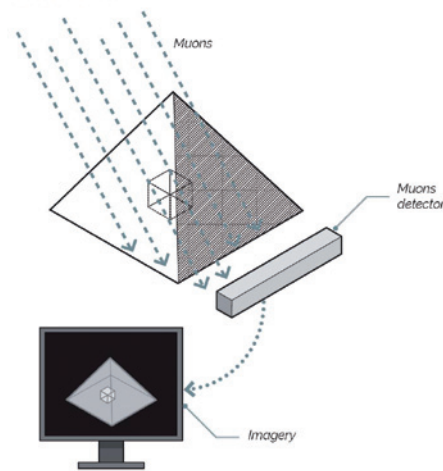

In dit nieuwsoverzicht lees je over de laatste ontdekkingen, openstellingen van graven, en gevaren die gepaard gaan met het bewaken en ontdekken van Egyptische oudheden.

Muons detection

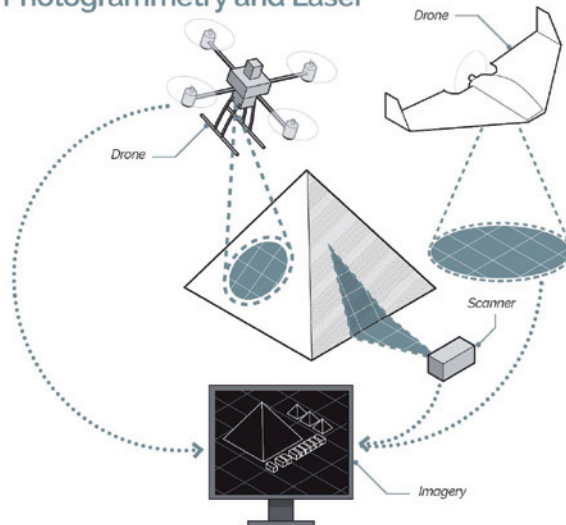

Afb. 1 Illustratie van muon-scanning en fotogrammetrie.
Bron: Ministry of Antiquities.

NOORD-EGYPTE

Eind oktober 2015 begon het internationale project *Scan Pyramids*. Experts uit Japan, Frankrijk en Canada passen de modernste scantechnieken – zoals fotogrammetrie en het meten van zogenaamde *muons* (afb. 1) – toe op de Oude Rijks piramide van Cheops in Gizeh en de knikpiramide van Snofroe te Dasjoer. Zo hopen de onderzoekers te achterhalen hoe de piramiden gebouwd zijn. Tevens wil men met behulp van een aantal drones een 3D-kaart van die bouwwerken maken. In oktober 2016 kwam naar buiten dat de onderzoekers in de piramide van Cheops inmiddels twee kamers hebben ontdekt.

Photogrammetry and Laser

Afb. 2 Een scène van offerdragers in het graf van Maia, Sakkara. Foto © Reuters.

In Avaris is een enorme stadsmuur gevonden van meer dan zeven meter breed en 500 meter lang die dateert uit het late Middeleeuw. De vondst is gedaan tijdens opgravingen verricht door het Oostenrijkse archeologische instituut.

Onder een huis in Alexandrië is door de huiseigenaren zelf een Grieks-Romeins grafveld gevonden. Eerder waren de eigenaren van het huis al gearresteerd voor het illegaal opgraven van oudheden onder hun huis, maar na het uitzitten van hun tijd zijn ze gewoon weer opnieuw begonnen. En nu dus opnieuw opgepakt.

Voor het eerst sinds de ontdekking in 1996 is het graf van Maia te Sakkara opengesteld voor het publiek (afb.2). Het Nieuwerijks graf van

de verzorgster van Toetanchamon werd gevonden door de Franse egyptoloog Alain Zivie. Hij gelooft dat Maia niet alleen Toetanchamon's verzorgster was, maar ook zijn halfzus en dochter van Achnaton en Nefertete.

In Tell Dafna zijn resten gevonden van de uitbarsting van de vulkaan op het Griekse eiland Santorini. Die resten zijn ouder dan de overblijfselen uit de 26^e dynastie die reeds eerder op de site waren gevonden. Ook heeft het archeologische team restanten gevonden van een versterkt eiland, bedoeld om de site te beschermen tegen overstromingen.

Het Tsjechische opgravingsteam heeft in Aboesir, ten zuiden van een mastaba-graf uit de eind 3^e, begin 4^e dynastie (Mastaba AS 54), een 18 meter lange houten boot gevonden (afb. 3). De 4500 jaar oude boot is zo goed bewaard dat zelfs plantresten en touwen zijn teruggevonden op de plaats waar ze destijds

Afb. 3 Houten boot in Aboesir. Foto: Luxor Magazine.

Afb. 4 Nilometer met aangrenzende trap in Thmoeis.
Foto © National Geographic.

zijn achtergelaten. De monumentale afmetingen van de mastaba en de aanwezigheid van de houten boot wijzen erop dat de eigenaar een zeer hoge sociale status gehad moet hebben.

In El Lisjt is een Middenrijks graf ontdekt dat toebehoorde aan de zegeldrager van koning Sesostris I uit de 12^e dynastie. Het graf is in de rotsen uitgehouwen en bevat een uit leemtechels vervaardigde toegangshelling. Het onderzoek naar het graf is momenteel nog in volle gang.

In het tempelcomplex van Heliopolis is een nieuw heiligdom van Nectanebo I (380-363 v.Chr.) blootgelegd door een Egyptisch-Duits archeologisch team. Er zijn meerdere kalkstenen blokken gevonden met reliëfs, stukken muur van basalt en ook een zandstenen poort met afbeeldingen van rituele aard.

De vondst van een Nilometer werd gedaan in de Deltastad Thmoeis en dateert mogelijk uit de derde eeuw voor Christus. De Nilometer werd gebruikt om het waterpeil van de Nijl af te lezen, wat niet alleen van belang was voor de boeren die hun land irrigeerden, maar ook voor het heffen van belastingen (afb. 4).

Na een reeks van nieuw geopende graven in 2015, met als doel het bevorderen van het toerisme naar Egypte, zijn dit jaar opnieuw graftomben geopend. Zo werden op 26 mei 2016 de piramide van Oenas, de Oude Rijks graven van Anchmahor en Nefersesjemtah, en het Nieuwe Rijks rotsgraf van Nemtymes

in Sakkara officieel voor het publiek geopend door de Minister van Oudheden dr. Khaled El-Enany.

Tijdens onderzoek naar de tweede zonneboot van koning Cheops heeft men houten balken kunnen identificeren die toebehoorden aan de hut van de kapitein. De cederhouten balken verkeren in slechte staat maar worden nu door experts gerestaureerd. Na restauratie zullen beide boten van Cheops in het nieuwe Grand Egyptian Museum tentoongesteld worden. Nieuw onderzoek naar de piramide van Cheops heeft overigens aangetoond dat het een klein beetje scheef staat. Uit nieuwe metingen blijkt dat de westzijde van de piramide maar liefst 14,1 centimeter langer is dan de oostzijde.

De voorzieningen en infrastructuur op het Gizeh-complex worden momenteel grondig aangepakt en verbeterd, waarschijnlijk in een poging de toestroom van toeristen weer op gang te brengen. Er komt een bezoekerscentrum, een tweede toegang die op termijn de hoofdingang zal vervangen, en een theater waar men documentaires kan bekijken alvorens de site te betreden. Het vernieuwde complex zal aan het eind van 2016 geopend worden.

MIDDEN-EGYPTEN EN DE WOESTIJNGEBIEDEN

Sinds 2012 wordt de site Kiman Faris in de Fajoem gerestaureerd en opgegraven door een team bestaande uit Amerikanen, Neder-

Afb. 5 Het openluchtmuseum in Kiman Faris. Foto: Ministry of Antiquities.

landers en Nieuw-Zeelanders. De Grieks-Romeinse stad werd gesticht door Ptolemaeus II Philadelphus en was een religieus centrum voor de krokodillengod Sobek. De site bevat nu onder andere een openluchtmuseum (afb. 5).

Een ander restauratieproject dat onlangs is afgerond, en maar liefst 10 jaar duurde, vond plaats in de Oase Charga. Vanaf 2005 werd de Hibis-tempel, gebouwd door de Perzische koning Darius I (circa 525 v.Chr.), gerestaureerd door Egyptische experts.

Maar liefst 5000 jaar oude inscripties zijn in de Sinaïwoestijn aangetroffen op een site genaamd Wadi Ameyra. De inscripties zijn daar mogelijk aangebracht om te tonen dat Egypte het gebied onder controle had. In de inscripties wordt onder andere een koningin Neith-Hotep genoemd. Haar kennen we als coregent van koning Djer uit de 1^e dynastie

Afb. 6 Een hiëroglifische inscriptie uit Wadi Ameyra.
Foto en lijntekeningen: D. Laisney.

(afb. 6). De oudste inscripties op de site zijn ongeveer 5200 jaar oud, terwijl de jongste gemaakt zijn tijdens de regering van koning Raneb uit de 2^e dynastie, ongeveer 4800 jaar geleden.

ZUID-EGYPT

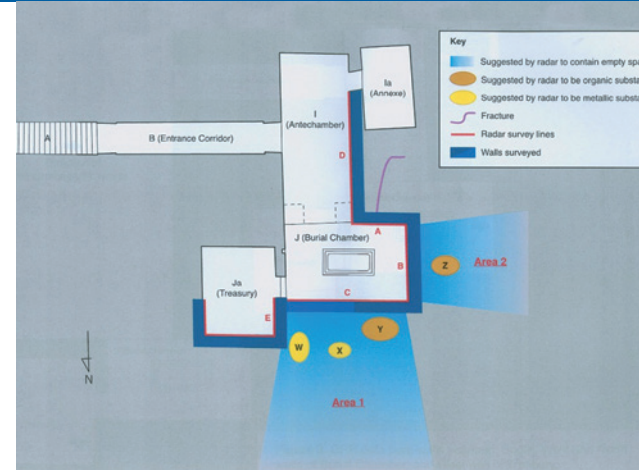
Op 5 november 2015 zijn in Luxor drie nieuwe graven voor het publiek geopend. Het gaat om de graven van Amenhotep-Hoey (TT 40; afb. 7), koningszoon van Koesj ten tijde van Toetanchamon, Amenemonet (TT 277), priester in de tempel van Amenhotep III, en Amenemheb (TT 278), een opzichter van het vee uit de 20^e dynastie. Het onlangs gerestaureerde graf van de koninklijk butler Djehoeti (TT 110) uit de tijd van koningin Hatsjepsot zal binnenkort ook voor publiek geopend worden. In de Asasif, onderdeel van de Thebaanse

Afb. 7 Wandschilderingen in het graf van Amenhotep Hoey. Foto: Ministry of Antiquities.

necropolis, is de granieten sarcofaag gevonden van een late burgemeester van Thebe, genaamd Karabasken. De sarcofaag werd eigenlijk per toeval gevonden toen men bezig was met opgravingen in graf TT 391. Er staan geen inscripties op de sarcofaag en beschadigingen wijzen erop dat er tot tweemaal toe geprobeerd is om er in te breken.

In Gebelein is door Poolse archeologen een tempel ontdekt die toegeschreven kan worden aan koningin Hatsjepsot. De tempel bestaat uit slechts twee kamers. Door het bestuderen van de inscripties zijn de onderzoekers erachter gekomen dat de tempel gewijd was aan de godin Hathor, 'Dame van Gebelein', en mogelijk ook aan Amon-Re. Het zal niemand ontgaan zijn dat het graf van Toetanchamon in de Vallei der Koningen (KV 62) in het afgelopen jaar wederom

Afb. 8 Plattegrond van het graf van Toetanchamon met aanduiding van verborgen ruimten. Bron: Ministry of Antiquities.

onderwerp was van grootse speculaties. Ditmaal werden er radar- en infraroodtechnologie toegepast om de door egyptoloog Nicholas Reeves ontdekte 'verborgen ruimten' te onderzoeken (afb. 8). Reeves vermoedt dat men er de rustplaats van koningin Nefertete zal vinden. Er zijn echter ook experts die beargumenteren dat er helemaal geen verborgen ruimten gevonden zijn. Het blijft dus nog altijd onduidelijk of er überhaupt verborgen ruimten zijn, en zo ja, wat die ruimten dan bevatten. Volgens Zahi Hawass zal er nu gebruik gemaakt worden van een Russische scan, om definitief te achterhalen wat er zich achter de muren van Toetanchamons graf bevindt. Het graf van Toetanchamon was ook onderwerp van een fototentoonstelling in New

Afb. 9 Het gouden masker van Toetanchamon kort na de ontdekking, in kleur. Foto: Harry Burton © The Griffith Institute, Oxford. Ingekleurd door Dynamichrome voor de tentoonstelling The Discovery of King Tut, New York.

York. De prachtige foto's die Harry Burton, die als fotograaf werkte voor Howard Carter, maakte tijdens de ontdekking van het graf in 1922 zijn met moderne technieken ingekleurd (afb. 9, 10). De tentoonstelling 'The Discovery of King Tut' bevat daarnaast ook meerdere replica's van objecten uit het graf. In het graf van bovengenoemde Amenhotep-Hoey is een houten lijkst gevonden die mogelijk stamt uit de 22^e dynastie. De eigenaar van de kist heet Anchefenchons en

Afb. 10 Een van de wachters in het graf van Toetanchamon wordt schoongemaakt door Arthur Mace (l) en Alfred Lucas (r). Foto: Harry Burton © The Griffith Institute, Oxford. Ingekleurd door Dynamichrome voor de tentoonstelling The Discovery of King Tut, New York.

de kist staat vol met kleurrijke hiërogliefen en scènes waarop de eigenaar offers brengt aan Osiris, Nefertem, Anoebis en Hathor (afb. 11).

In Djebel el-Silsila, een vindplaats vooral be-

kend vanwege de steengroeven, zijn dit jaar zes standbeelden gevonden in twee kapellen die dateren uit het Nieuwe Rijk. Eén van de kapellen is overigens al jaren geleden opgegraven door Ricardo Caminos. Hij schreef destijds dat de kapel door een aardbeving compleet vernietigd was. Hernieuwd onderzoek in deze kapel heeft nu dus twee tot dusverre onontdekte standbeelden opgeleverd; vier anderen werden in een aangrenzende kapel gevonden. De beelden zijn gemaakt voor een man genaamd Neferchewe, zijn vrouw Ruwisti en hun zoon en dochter. Hetzelfde team vond in Djebel el-Silsila ook meer dan 40 graftombes, met daarin onder andere Nieuwe Rijks aardewerk. Ook werden een zegelring en scarabee met daarop de cartouche van koning Thoetmozes III aangetroffen.

Afb. 11 Een detail van de lijkst van Anchefenchons. Foto: Ahram Online.

Afb. 12 De tempel van Horus in Edfoe. Foto: Nico Staring.

Een vindplaats die al jaren garant staat voor spectaculaire vondsten is de zogenaamde dodentempel van Amenhotep III op de westoever bij Luxor. Daar werden dit jaar meerdere granieten beelden van de godin Sechmet opgegraven. Drie van de beelden zijn compleet bewaard gebleven en tonen de godin Sechmet. Ze is zittend weergegeven en in haar rechterhand houdt ze een *anch*-teken vast. De beelden zullen binnen enkele maanden tentoongesteld worden op hun originele plaats.

De tempel van Edfoe (afb. 12) is vanaf mei 2016 goed beschermd tegen de dreiging van opkomend grondwater. Met behulp van een donatie à 25,5 miljoen Egyptische Pond is een drainagesysteem aangelegd om te voorkomen dat de tempel door het rijzende grondwater verder wordt aangetast.

In een poging toeristen weer terug te krijgen naar Egypte, heeft men in Luxor besloten om, naast de eerder genoemde private graftomben, ook de koninklijke tombes van Seti I (KV 17) en Nefertari (QV 66) voor het publiek te openen. Volgens de berichten worden de beide graven vanaf november 2016 geopend. Er hangt wel een aardig prijskaartje aan de entree. De graven kunnen bezocht worden na betaling van maar liefst 1000 Egyptische Pond per persoon, per graf. En er is een maximum aantal bezoekers per dag ingesteld.

Op het eiland Elefantine bij het huidige Aswan, zijn door een archeologisch team uit Zwitserland een stèle en twee beelden blootgelegd. Eén van de beelden stelt de welbekende nomarch Hekaib uit het Oude

Afb. 13 Stèle gevonden op Elefantine. Foto: Ahram Online.

Rijks- voor; het andere is anoniem. De beelden zijn gevonden in de buurt van de tempel van Chnoem. De vondst wijst erop dat Hekaib niet alleen vereerd werd in zijn eigen kapel, maar mogelijk ook in de lokale tempel van Chnoem. De stèle dateert uit de 18e dynastie, maar de eigenaar ervan is nog onbekend (afb. 13).

Op hetzelfde eiland zijn steenblokken gevonden die ooit deel uitmaakten van een wegstation voor de festivalbark van de god Chnoem. De kapelstructuur was ooit gebouwd door koningin Hatsjepsot, maar later ontmanteld en hergebruikt in de tempel van Chnoem die door koning Nectanebo II werd opgericht.

Op de westoever van de Nijl bij Aswan, in de begraafplaats van Qubbet el-Hawa, vond een Spaans archeologisch team een 3800 jaar oude mummie. De mummie is van een dame genaamd Sattjeni, de vrouw van een andere nomarch van Elefantine, genaamd Sarenpoet II. Zij is tevens de moeder van Hekaib II en Amaeny-seneb, twee notabelen uit de tijd van Amenemhet III uit de 12^e dynastie. Haar lijkstelt verkeerd in goede staat en er werden zelfs de overblijfselen van een mummiemasker in aangetroffen (afb. 14).

BUITEN EGYPTE

In de oude stad van Jeruzalem is een zegel (*bulla*) gevonden met daarop de inscriptie "Hezekia [zoon van] Ahaz, koning van Juda"

Afb. 14 Het mummiemasker van Settjeni. Foto: Mail Online.

(afb. 15). De zegel werd gebruikt om papyrusrollen te verzegelen en bevat opmerkelijk genoeg Egyptische motieven, namelijk een gevleugelde zonnescijf en een *anch*-teken. Volgens de opgravingsleider hebben deze tekens echter niet dezelfde betekenis als in het Oude Egypte.

Een basalten altaar, een standaard voor een heilige bark, en een hiëroglifische inscriptie zijn gevonden in Aboe Erteila, on-

Afb. 15 Zegel van koning Hezekia. Foto: Eilat Mazar © Ouria Tadmor.

geveer 200 kilometer ten Noorden van Chartoem. De inscriptie bevat de cartouches van koning Natakamani en koningin Amanitore, een Meroïtische koning die regeerde aan het begin van onze jaartelling. De vondsten werden gedaan in een tempel die door brand verwoest is en de wetenschappers proberen ze daardoor te dateren aan de hand van C14-analyse.

De piramide van koningin Chennoewa in Meroë zal opnieuw worden onderzocht. De ondergrondse kamers van de piramide zijn reeds in 1922 door George Reisner betreden, maar van zijn werkzaamheden zijn slechts enkele tekeningen en foto's beschikbaar. Het nieuwe onderzoek zal nauwkeuriger werk verrichten zodat wetenschappers de hiërogliefen en wandschilderingen in deze piramide nog beter kunnen bestuderen.

Ander onderzoek in het Oude Nubië toont aan hoe de Egyptische cultuur zich mengde met de Nubische. In het graf van de vrouw Weret te Tombos zijn namelijk aspecten gevonden van beide culturen. Zo is de vrouw op een Nubische wijze op een bed opgebaard, maar draagt ze Egyptische amuletten van de god Bes om haar nek. De culturele identiteit van de overledenen in Tombos wordt momenteel onderzocht door Michele Buzon en Stuart Tyson Smith.

Dat de godin Isis niet alleen in Egypte werd vereerd is alom bekend, maar wist u dat ze ook een tempel in Londen had? Een graffito op een Romeinse wijnkruik uit de 1^e eeuw

Afb. 16 Romeinse wijnkruik uit de tempel van Isis. Foto © Markus Milligan.

n.Chr. leest LONDINI AD FANUM ISIS, 'aan Londen in de tempel van Isis' (afb. 16).

Tenslotte zijn er Egyptische objecten aangetroffen in een 3500 jaar oud graf op Cyprus. Hala Sultan Tekke is een stad uit de Bronstijd en was een belangrijke commercieel centrum. De objecten uit het graf komen dan ook uit allerlei verschillende plekken, zoals Egypte, Syrië en Mesopotamië.

BEDREIGINGEN VOOR ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATSEN

Egypte is een nieuw project gestart om een database op te stellen waarin alle Egyptische objecten worden opgenomen die in publieke instanties gehuisvest zijn. Met behulp van die database kunnen de autoriteiten gestolen objecten beter traceren. Het project gaat ongeveer 1 miljoen dollar kosten.

De piramides van Gizeh hebben het ook flink te verduren. Niet alleen proberen toeristen de piramides te beklimmen, nu zijn er ook drie Egyptenaren gearresteerd omdat ze stukken van de piramides afbraken voor de

verkoop. Videobeelden van de verkoop gingen viral, waardoor de autoriteiten de mannen kon arresteren.

In Sakkara zijn volgens bronnen 157 objecten verdwenen uit verschillende opslagplaatsen. Eén van deze objecten is een kalkstenen reliëf dat opdook tijdens een veiling in Zwitserland. Na onderzoek bleek dat het object authentiek is en het object dat zich nog in de opslag in Sakkara bevindt een kopie is. Momenteel is een groot onderzoek naar de objecten gaande.

Tijdens een overval in Deir el-Barsha zijn twee wachters om het leven gekomen en is een ander gewond geraakt. De overvallers probeerden in te breken in het graf van de lokale heerser Djehoetinacht. De families van de overleden en gewonde wachters worden financieel gecompenseerd.

De Egyptische revolutie en het wegblijven van toeristen is niet alleen slecht nieuws voor de oudheden van het land, maar ook voor haar kinderen. Deze kinderen worden namelijk opgedragen om onder gevaarlijke omstandigheden te zoeken naar Egyptische oudheden. Bij dergelijke ondernemingen zijn reeds kinderen overleden. Recentelijk is ook een volwassene omgekomen toen een illegaal gegraven kuil instortte terwijl de man er nog in zat.

De Egyptische revolutie heeft ook zijn effect op de economie van het land. Sinds de revolutie zijn namelijk al 20 musea gesloten vanwege een gebrek aan financiële middelen.

Er worden echter maatregelen getroffen om de situatie te verbeteren. Zo zijn verschillende tombes geopend voor het publiek en probeert men ook een deel van het nieuwe Grand Egyptian Museum (GEM) in 2017 te openen.

RECLAMATIE VAN OUDHEDEN

Een archeologisch team heeft in de haven van Damietta een lading oudheden tegengehouden die bestond uit maar liefst 1124 objecten. Deze waren verstopt in houten pakketten die gevuld waren met toiletpapier en hadden Thailand als eindbestemming. Het is nog niet bekend waar de objecten vandaan komen, maar dat wordt uiteraard onderzocht (afb. 17).

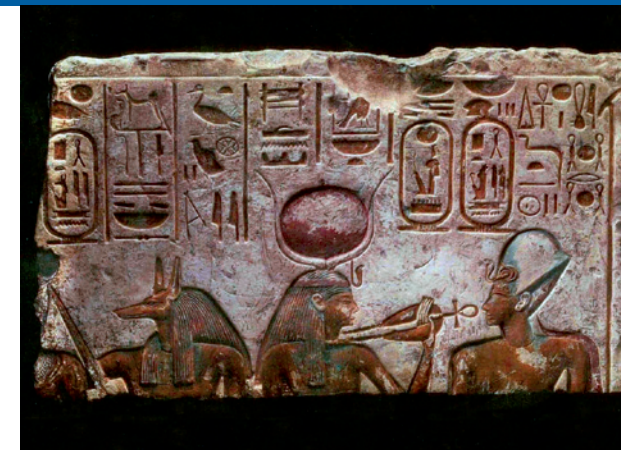
Afb. 17 Houten beeld met hiëroglifische inscriptie. Foto: Ahram Online.

Afb. 18 Oesjabt van Horiaa. Foto: The Local at.

Egypte heeft een oesjabt van faïence teruggekregen van de Oostenrijkse ambassade. De oesjabt werd in Oostenrijk te koop aangeboden voor maar liefst 2 miljoen euro! De verkopers werden opgepakt en de oesjabt werd aan Egypte teruggegeven. Het beeldje behoort toe aan de notabele Horiraa die leefde in de 26e dynastie en wiens graf zich in Sakkara bevindt (afb. 18).

Een wandreliëf uit de tijd van Seti I werd te koop aangeboden door een veilinghuis in Londen (afb. 19). Na onderzoek van de curator van het British Museum, Marcel Marée, bleek dat het stuk gestolen was. De Egyptische overheid vorderde het stuk terug en na twee maanden onderhandelen is het aan Egypte overgedragen. Blijkbaar maakte het ooit deel uit van een nog niet ontdekte tempel van Seti I te Assioet. Ook in Egypte zelf worden illegaal opgegraven objecten teruggevonden. Zo heeft de

Afb. 19 Reliëf uit een tombe in Sakkara. Foto: Ahram Online.

politie in Assioet een boer gearresteerd die op het punt stond 47 objecten te verkopen. Onder de objecten bevonden zich oesjabtis van faïence, munten, en ook olielampjes. In de laatste vier jaar heeft de Egyptische overheid meer dan 1600 objecten geconfisqueerd.

In 2013 werd een opslag in Elefantine beroofd. De overvallers gingen ervandoor met onder andere een ivoren beeldje van een man met een antilope over zijn schouder. Dit beeldje is uiteindelijk in Duitsland opgedoken toen het in een galerie werd tentoongesteld. Het beeldje uit de Late Tijd was ooit in de tempel van Chnoem op Elefantine opgegraven en is inmiddels weer terug in Egypte.

In de vorige paragraaf werd al melding gemaakt van de verdwijning van 157 objecten

Afb. 20 Reliëfblok van Seti I uit Assioet. Foto: Ministry of Antiquities.

Sedjemasj-Hesimeref te koop aangeboden. Deze man leefde tijdens de 18^e dynastie en zijn graf bevindt zich in Deir el-Medina. Egypte probeert de oesjabti uiteraard weer terug te krijgen, maar het veilinghuis claimt dat ze het rechtmatig heeft aangekocht vanuit de collectie van Omar Sultan Pasja (afb. 21).

Tot slot is er ook nog een 80 kilogram wegend reliëf teruggevonden in Parijs. Het stuk werd in de jaren 90 in Sakkara gestolen en bevat een afbeelding van de godin Sechmet. Naast de godin is de naam van koning Nectanebo II weergegeven.

MUSEUMNIEUWS

Het Egyptisch museum te Caïro bestaat dit jaar 113 jaar en dat werd gevierd met gratis toegang voor toeristen. In 1835 werd het eerste Egyptische museum gebouwd in de buurt van de Al-Azbakeyah tuinen. De collectie werd in 1855 verplaatst naar de citadel van Salaheddin. In 1858 werd een nieuw museum gebouwd in Boelak, maar dit museum werd zwaar beschadigd door een overstroming van de Nijl in 1878. Daarop werd besloten een nieuw museum te bouwen aan het Tahrir-plein, waar 120.000 objecten tentoongesteld zijn en twee keer zoveel objecten in de opslag liggen.

Afb. 21 Oesjabti van Sedjemasj-Hesimeref. Foto: Pinterest.

uit Sakkara. Het reliëf dat op een veiling in Zwitserland opdook, is inmiddels ook weer terug in Egypte (afb. 20). Een verzamelaar die het op de veiling kocht, besloot het vrijwillig aan Egypte te overhandigen. Het gaat om een kalkstenen reliëfblok waarop zeven heilige oliën zijn weergegeven. Het stuk komt oorspronkelijk uit een tombe vlakbij de piramide van Teti te Sakkara. Het werd daar in 1996 gevonden door een Australisch-Egyptische missie.

Op de Tefaf-beurs in Maastricht werd een oesjabti van

Afb. 22 Fresco met een voorstelling van de mythe van Oedipus. Foto: Ahram Online.

Aan het begin van elke maand worden in het Egyptisch museum nieuwe objecten tentoongesteld die tot dan toe in de opslag lagen. De eerste objecten die tentoongesteld werden, zijn een boot en het oudste skelet dat ooit gevonden is in Egypte. In februari 2015 heeft men onder andere een prachtig fresco uit een graf in Toena el-Djebel tentoongesteld met daarop de mythe van Oedipus (afb. 22).

Vanaf dit jaar is het mogelijk om in het Egyptisch museum te fotograferen. Het museum verkoopt speciale tickets voor 50 Egyptische pond. Uiteraard is het niet toegestaan flits te gebruiken en ook is het verboden te fotograferen in de mummiekamer. In het Luxor Museum mag tegenwoordig ook gefotografeerd worden.

Het Egyptisch museum in Caïro is ook van plan om de oude verlichting te vervangen. Hierdoor zou het museum beter beveiligd kunnen worden, maar het biedt tevens de mogelijkheid om toeristen het museum in de avond te laten bezoeken.

Het nieuwe Egyptische museum dat gebouwd wordt in de buurt van de piramides

Afb. 23 Kolossaal beeld van Amenhotep III en Horus. Foto: Ahram Online.

van Gizeh ontvangt ondertussen veel objecten die er tentoongesteld gaan worden. De officiële opening van het museum zou oorspronkelijk plaatsvinden in augustus 2015, maar dit is nu uitgesteld tot augustus 2018. Duizenden objecten zijn reeds ingepakt en verplaatst naar het nieuwe museum, waaronder een enorme kolos van koning Amenhotep III en de god Horus (afb. 23). Het museum zal halverwege 2017 alvast gedeeltelijk geopend worden.

Bij de vertrekhal van terminal 3 is op het vliegveld van Caïro een klein museum geopend met slechts 38 objecten. Het idee achter het museum is uiteraard om de toeristenstroom naar het land te vergroten. De objecten geven het dagelijks leven en de religie weer van de Oude Egyptenaren.

Een ander nieuw museum is het fossielenmuseum in Wadi Hetan (vallei van de walvissen) in de Fajoem. Dit museum bevat vele fossielen van uitgestorven walvissen en andere dieren. Het museum bevat onder andere een 37 miljoen jaar oud walvis skelet en het grootste bewaarde fossiel van een Basilosaurus, een van de eerste geslachten van de walvis.

In de dierentuin van Gizeh bevindt zich het grootste zoölogische museum van het Mid-den-Oosten. Duizenden gemummificeerde dieren, van 50 jaar tot 7000 jaar oud, zijn er tentoongesteld. Men heeft er zelfs een gemummificeerde aap die zelfmoord heeft gepleegd nadat haar jong overleed. Het museum werd in 1906 geopend en is in 2015 vernieuwd.

De tempel van Debod dateert uit de 4^e eeuw v.Chr. en werd in 1968 cadeau gedaan aan de Spaanse overheid, als dank voor de geboden hulp tijdens de bouw van de Aswandam. De tempel staat sindsdien in Madrid, maar daar lijdt het onder vandalisme en vervuiling. De burgemeester van Madrid heeft nu echter ingestemd met een plan om de tempel te beschermen achter glas. Wanneer dit zal gebeuren is nog niet duidelijk.

De Egyptische overheid heeft twee nieuwe toegangskarten uitgegeven. Voor een schamele 3400 pond kun je een jaarkart kopen waarmee je toegang krijgt tot alle sites en musea in Egypte. Uiteraard horen de tombes van Nefertari en Seti I daar niet bij. Ook is er een Luxor-kart beschikbaar. Daarmee zijn vijf dagen lang (bijna) alle monumenten in Luxor te bezoeken.

OVERIG NIEUWS

Een Duitse ingenieur heeft twee kleine robotcamera's gedoneerd aan het Egyptische Ministerie van Oudheden. Archeologen en curatoren zullen getraind worden om met

Afb. 24 Voorbeelden van Fajoemportretten. Foto: EurekAlert.

behulp van deze camera's Egyptische oudheden te onderzoeken. De trainingen vinden plaats in het graf van Teje in Luxor en bij de piramide van Oenas in Sakkara.

De evolutie van de schilderkunst in het Byzantijnse rijk wordt onderzocht aan de hand van zogenaamde Fajoemportretten. Een team van Northwestern University onderzocht de techniek die gebruikt werd voor de Egyptische portretten die uit de Romeinse tijd stammen. De onderzoekers hebben de verschillende pigmenten, de volgorde waarop de verf is aangebracht, en zelfs de origine van de verschillende materialen onderzocht (afb. 24).

Archeologe Sarah Parcak heeft de 2016 TED Prize gewonnen. Aan die prijs is een bedrag van 1 miljoen dollar verbonden. De archeologe gebruikt satellietbeelden om nog onbekende archeologische sites te zoeken en

Afb. 25 3D-replica van de buste van Nefertete. Foto: hyperallergic.com.

heeft met deze techniek zelfs 'nieuwe' piramides in Egypte ontdekt. Met het prijzengeld is ze van plan een online platform te maken waarmee iedereen op zoek kan gaan naar onbekende schatten met behulp van satellietbeelden.

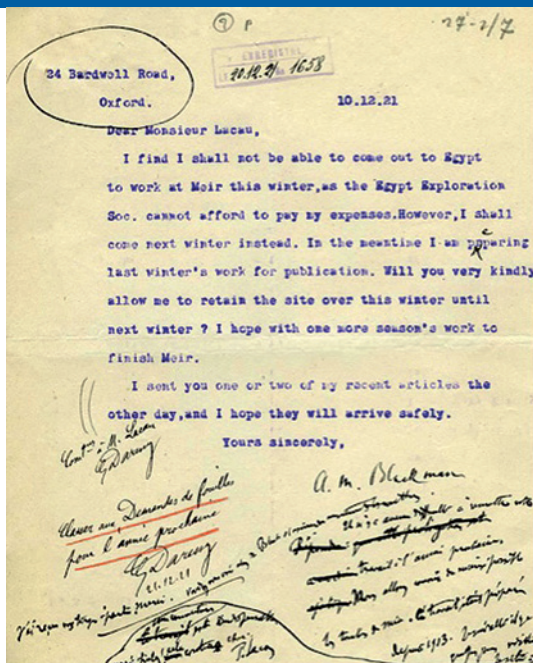
In oktober 2015 kwam het verhaal naar buiten van twee artiesten die in het geheim een 3D-scan gemaakt hadden van de beroemde buste van Nefertete in het Egyptisch Museum in Berlijn (afb. 25). Volgens de berich-

ten waren ze met een xbox Kinect-module het museum ingeslopen waarmee ze het beeld scanden. Na onderzoek van enkele experts, echter, bleek dat de kwaliteit van de 3D-scan te hoog was om met een xbox gemaakt te zijn. Na verder onderzoek bleek het dan ook te gaan om een 3D-scan die in opdracht van het museum in 2008 gemaakt was door een gespecialiseerd bedrijf.

Een schat aan informatie uit de 18^e en 19^e eeuw is boven tafel gekomen in een opslagruimte van de Supreme Council of Antiquities (SCA) in Abbasia. De documenten bevatten onder andere correspondentie tussen de directeurs van de SCA, Gaston Maspero, Pierre Lacau, en Jacques De Morgan, en de archeologen William Matthew Flinders Petrie, Howard Carter, en Georges Legrain. De opslagruimte bevat ook opgravingsverslagen in maar liefst tien verschillende talen en correspondentie over opgravingen en de verkoop van oudheden (afb. 26).

De moord op Ramses III was al bekend uit Oudegyptische teksten, waaruit bleek dat zijn vrouw Teje van hem af wilde om haar zoon Pentawer op de troon te krijgen. Nieuw onderzoek op de mummie van Ramses III heeft nu aangetoond dat zijn aanvallers niet alleen zijn keel hebben doorgesneden, maar ook zijn grote teen hebben afgehakt.

Een van de dolken uit het Graf van Toetanchamon blijkt gemaakt te zijn van buitenaards materiaal. Het ijzer komt namelijk van een

Afb. 26 Een brief van egyptoloog Aylward Blackman aan Pierre Lacau waarin hij meldt dat hij dat jaar niet komt opgraven. Foto: Luxor Times Magazine.

meteoriet. Onderzoekers hebben een x-ray fluorescence spectrometry analyse op het materiaal losgelaten (afb. 27). De meteoriet die gebruikt is voor het maken van de dolk is gevonden in Marsa Matruh, een kustplaats ten Oosten van Alexandrië.

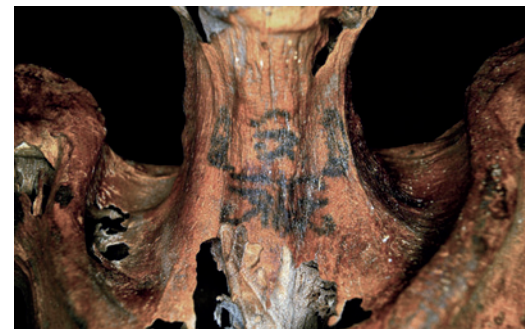
OPMERKELIJK

Een ostrakon (stuk kalksteen) uit de 15^e eeuw v.Chr. bevat de oudste alfabetische woordenlijst die tot dusverre is geïdentificeerd. De Leidse Egyptoloog dr. Ben Haring heeft het stuk onderzocht en gepubliceerd in het

Amerikaanse tijdschrift Journal of Near Eastern Studies. Het ostrakon werd al 20 jaar geleden gevonden, maar tot dat Haring ernaar keek snapte niemand wat er nu precies op stond. Het bevat een voorbeeld van het zogenaamde Hahlaham, wat een variant is van het ons bekende ABC-alfabet.

Egyptoloog Nicholas Reeves denkt niet alleen dat het graf van Nefertete gevonden kan worden in de verborgen kamers in het graf van Toetanchamon, hij beargumenteert tevens dat het wereldberoemde dodenmasker van Toetanchamon eigenlijk voor Nefertete gemaakt is. Gedetailleerde foto's tonen volgens hem aan dat de naam van Toetanchamon een palimpsest is en dat

Afb. 27 De dolk van Toetanchamon. Foto: Wiley Online Library.

Afb. 28 Tatoeages op de keel van een mummie. Foto © Ann Austin.

sporen van de naam van Nefertete eronder zichtbaar zijn. Zijn bevindingen wachten nog op wetenschappelijke publicatie. Een Egyptische papyrus uit de 4^e eeuw n.Chr. beschrijft het oudste voorbeeld van een tandpastarecept. In het Grieks wordt beschreven hoe men zout, munt, gedroogde iris (bloem), en peper moet mengen. In combinatie met speeksel wordt het een pasta die men kan gebruiken om de tanden te poetsen. Onderzoekers hebben het recept nagemaakt en ervoeren, ondanks bloedend tandvlees, een schoon en fris gebit. We eindigen dit nieuwsoverzicht met een bericht over de oudste tatoeages ter wereld. Het lichaam van een Egyptische mummie, gevonden in Deir el-Medina, blijkt te zijn getatoeëerd met afbeeldingen van lotusbloei, koeien, en oedjat-ogen (afb. 28).

OVER DE AUTEURS

Bjorn Koopmans is een amateur-egyptoloog die het internet afspeurt naar egyptologisch nieuws. Momenteel reist hij met zijn 'CruiseCanary' van Rotterdam naar Kaapstad in Zuid-Afrika.

Jurgen van Oostenrijk studeerde egyptologie aan de Universiteit Leiden en houdt zich bezig met vraagstukken rond het productieproces van oesjabis en de locatie van een verloren tombe uit de Late Tijd.